

הרב יצחק עמנואל
ירושלים שבין החומות ת"ו

סוד הארת התכלת בקדרות

כתוב בתורה על מצוות ציצית (במדבר טו) "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם", ובפשוטו של מקרא משמע, שצריך האדם להסתכל על הציציות שבבגדו ועי"ז לזכור את מצוות ה'. ועיקר ההסתכלות היא בזמן שמתעטף בציצית, או בזמן שקורא קריאת שמע ומגיע לפסוק 'וראיתם אותו'. ובאריז"ל משמע שעיקר ההסתכלות היא כשיש בציציות גם את פתיל התכלת, ולכן, גם כשהיה התכלת לא מצוי בעולם, ביאר האריז"ל שיש עניין לכוון ולצייר במחשבתו כאילו שיש בציציות שלו פתיל תכלת בנוסף על הלבן.

וזו לשון האריז"ל בפע"ח שער הציצית פ"ו: "גם דע, שצריך להסתכל בציצית בשעת פרשת ציצית כשאומר וראיתם אותו כמ"ש בע"ה. אמנם גם כן צריך להסתכל כל יום וכל שעה, כמ"ש 'וראיתם אותו', והוא תועלת גדול אל הנשמה כדי שלא יזדמן חטא על ידו, וגם כדי להשיג הוא תועלת גדול... לכן צריך להסתכל בציצית, ולכוין כאלו יש שם תכלת, ואז יסתכל ב' פעמים ב'וראיתם אותו', ותכוין להמשיך אליה סוד עינים עליונים, וראיה עליונה. ותכוין ב' פעמים ק"ל, שהם ב' עינים עליונים, להמשיך הראיה משם לסוד התכלת".

וכן נפסק בשו"ע או"ח סימן כ"ד סע' ג-ד: "טוב להסתכל בציצית בשעת עטיפה, כשמברך. יש נוהגין להסתכל בציצית כשמגיעים ל'וראיתם אותו' (במדבר טו, לט) וליתן אותם על העינים, ומנהג יפה הוא וחיובי מצוה. הגה: גם נוהגים קצת לנשק הציצית בשעה שרואה בם, והכל הוא חיוב מצוה. וכתב החיד"א בברכי יוסף סימן כ"ד אות א: "טוב להסתכל בציצית וכו' – ויכוין כאילו יש בו תכלת דאותה ההארה לא נפסקה. האר"י זצוק"ל". וכן בבן איש חי סוף פרשת נח אות י"ז אמר: "נכון להסתכל בציצית, ויכוין ויצייר במחשבתו, כאלו יש בהם חוט מראה תכלת, שהוא דומה לרקיע, מפני דאותה הארה לא נפסקה, וכמו שכתב מהר"ח ז"ל, וימצא טוב בכונה זו".

והנה, צריכים אנו להבין, מדוע ראיית התכלת מזכירה לאדם את כל תרי"ג המצוות, ומצילה אותו מן החטא, ומה הכוונה שהאדם צריך לכוון במחשבתו כשמסתכל על הציצית, ומהי הארת התכלת בזמן שאין תכלת.

אמנם הנה גוון התכלת – כאשר הוא מתרחק ונפרד מן הלבן – הוא סוד פירוד השכינה מקודשא בריך הוא, והוא פירוד אשה מבעלה, ואז כאשר הם נפרדים, גוון התכלת הולך ומחשיך יותר ויותר, והיינו בזמן הדין הקשה, כשיש הסתר פנים בעולם ואור ה' אינו מאיר, ונראה העולם שאין דין ואין דיין ח"ו, אז אותו גוון תכלת הופך לשחור ואינו מאיר בעולם.

אך האמת היא, שאין גוון התכלת מתבטל לגמרי, ואפילו שאמרנו שהוא נפרד מן הלבן, אין זהו פירוד גמור ח"ו, כי תמיד הוא מחובר אליו עדיין במידה מסויימת, ולכן בפנימיות העולמות הוא תמיד נשאר בגוון תכלת ואינו מתבטל לעולם, אלא שהוא רק מתכסה בכיסוי והלבשה של גוון שחור, שהם גוונים המסתירים ומכסים את גוון התכלת הממשיך לפועל בעולם בהסתרה ובכיסוי, והוא כל זמן שעדיין ניתן שלטון לסט"א בעולם, שאז יש כיסוי והסתר לגוון התכלת, ואינו מראה את מה שהוא פועל בעולם.

וביאור העניין הוא, שהתכלת היא בחינת פעולת הבורא יתברך לצורך התכלית, היינו לצורך גילוי מלכותו יתברך שתתגלה לעתיד לבוא. וידוע שהסיבה, שהיא בחינת הכתר, תמיד קשורה אל התכלית, ובסוד "נעוץ... תחילתן בסופן" (ספר יצירה פרק א משנה ז), ולכן בהסתר אין אף פעם פעולה מסויימת או הנהגה מסויימת של הבורא יתברך, שאינה משרתת ומסייעת לאותה תכלית סופית. אלא שלפעמים אותה תכלית פועלת בגלוי ובדרך מובנת והגיונית, ואז נחשב שגוון התכלת מגולה בעולם, ופעמים אותה מלכות פועלת בהסתר, ונראית הנהגת ה' בעולם כאילו שהיא הפוכה מרצון ה' – והם כל הזמנים הקשים שנראה כאילו השלטון נמצא בידי הסט"א ולא בידי הקב"ה – ואז גוון התכלת מתכסה בגוון שחור ואינו מאיר, היינו שנראה בעולם שלית דין ולית דיין ח"ו, והנהגה פועלת נגד התכלית.

אך כל זה הוא רק במראה החיצוני בלבד, והאמת הפנימית היא שגם זה הוא רצון ה', וגם בחושך ובקדרות השולטים באותם הזמנים יש תועלת המביאה אל התכלית העיקרית. ואע"פ שכעת הנר של הרשעים נראה זורח, והשעה משחקת להם והם מצליחים ושמחים בעולם, ונר ה' נראה קודר ועמום, וכל הצדיקים סובלים ומדוכים בייסורי הגלות, הנה כל זה הוא גם כן רצון ה' שבאותו הזמן יהיה נרו חשוך ולא יאיר בעולם, והוא רק כדי לאבד את הרשעים מן השכר הנצחי, כמו שכתוב (תהילים צ"ב) "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת, בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און – להשמדם עדי עד".

ולכן מסיים דוד המלך ע"ה את הפסוק ואומר "ואתה מרום לעולם ה'", ר"ל שגם בזמן החושך והגלות 'אתה מרום', היינו שגם בזמן זה שנראה לכאורה שאין שלטון ח'ו לה' יתברך בעולם, גם אז הוא רק מחמת רצון ה' יתברך שהוא מרום לעולם מכל המקרים והתמורות שיש בעולם, וכל החושך הוא רק מחמת רצונו יתברך לבטל את כל הרע בעולם. ולכן לבסוף הנר של אותם רשעים יחשיך לגמרי ויתגלה נר ה' במלוא הדרו, ועל זה אמר שלמה המלך ע"ה (משלי כ"ד) "אל תתחר במרעים אל תקנא ברשעים, כי לא תהיה אחרית לרע, נר רשעים ידעך".

אם כן, בזמן הסתר הפנים, גוון התכלת מתכסה בגוון שחור, והוא בחינת שלטון הסט"א בעולם, המסתיר באותו הזמן את הנהגת ה' הפנימית המסתתרת בתוך הסט"א, וכמו שמתבאר בתיקונים שיש עוד נר חוץ מהשכינה הקדושה וגם הוא פועל בעולם, והוא **נר של הסטרא אחרא**¹, כי גם בצד הסט"א יש נר, וכאשר הנר של הסט"א 'דולק', הוא זה שמחשיך ומעכיר את הנר של השכינה, ואז **גוון התכלת נעלם ונחשך**, והוא סוד מה שנאמר (ישעיה נ') "אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם", והיינו שניתן כח לסט"א בזמן הגלות להסתיר את אור הנר הקדושה ואת כל גווניו, ולכן גוון התכלת בזמן הגלות הוא חשוך ואינו נראה

¹ וזו לשון התיקונים בדרך נ"ט ע"ב: "ולסטרא אחרא אית נר חשוכא דגיהנם".

לעין², ובמקום לראות את הנר דקדושה שהוא נר מאיר, והוא בסוד נר ה' נשמת אדם, במקום זה שולט באותו הזמן הנר של הסט"א, שהוא נר חשוך ושחור, והוא הנר שמאיר מהאש של הגהנם.

² וזה הסוד שאמר האריז"ל בשער הכוונות בדרוש הציצית דרוש ד', שמאז שנחרב בית המקדש נגנזו אור התכלת שבציצית, אך מבאר הוא שאע"פ שאור התכלת נגנז – צריך עדיין לכוון בהסתכלות על הציצית, שיש שם גוון תכלת הגנוז בתוך הציציות, והוא **תכלת חשוך** וכמ"ש שם בזה"ל: "ונבאר עתה הציציות שאנו נוהגים בזמן הזה שהם לבן בלתי תכלת, כי אמת הוא שאף בזמן הזה אין אור חכמה דאימא נפסק מלהאיר ולצאת בסוד הציציות הנזכרים עם התכלת, אלא שאין לנו עתה כח שיעשה הדבר ההוא על ידינו, אבל ודאי הוא שג"כ הוא יוצא בהתלבשותו בציצית".

ואמר בדרושי קריאת שמע דרוש ח' בזה"ל: "והנה התכלת שבציצית ה"ס החושך שאין בו בחינת העינים, והארה המכלה את הכל, והוא בחינת הדין, ולכן צריך לכוין כשמסתכל בציצית כאלו יש שם תכלת שבציצית, ותסתכל כשתאמר 'וראיתם אותו' ותכוין להמשיך שם בחי ה' עינים העליונים והראיה שבהם, ותכוין בשני פעמים ק"ל שה"ס ב' עיינין עלאין להמשיך משם בחי הארת ראייה עליונה אל התכלת החשוך".

ובדרך אגב אומר, שמכאן ראייה הפוכה נגד כל האומרים שהאריז"ל טוען שהיום אי אפשר לקיים מצוות תכלת. שהם טוענים שהאריז"ל אמר כאן בדבריו שאין לנו היום תכלת, והרי מפורש בדברי האריז"ל שעדיין התכלת מאיר ורק שהוא גנוז בתוך חכמה דאמא ומאיר דרכה. ולפי זה, אם ימצא התכלת בעולם, ודאי הוא שאפשר לקיים את המצווה גם בזמן הזה, שהרי אור התכלת עדיין קיים ומאיר למעלה בשורשו, ורק שיש עליו כיסוי המחשיך אותו. ומה שאמר האריז"ל ש"אין לנו עתה כח שיעשה הדבר ההוא על ידינו", הכוונה של מה שאמר "אין לנו כח" – שהיות שהתכלת נגנזה למעלה ונתכסתה בשורשה, והיא מכוסה ומסתתרת בתוך אור חשוך של הסט"א בזמן הגלות, לכן לא היה לאור התכלת את הכח לרדת ולהתגלות ולהתגשם בעולם הזה בתכלת ממשית, ולכן נגנזה מצווה זו למשך מאות שנים, ולא היה לנו את הכח לקיימה בפועל מחמת חסרון התכלת בעולם, אך ודאי שמודה האריז"ל שאם תימצא התכלת בעולם, צריך האדם הירא את ה' לקיים את המצווה הזו ולדרוף אחריה, כי אם תימצא התכלת – זהו גופא סימן שהתכלת בשורשה מתחילה לצאת ולהתגלות ולהציץ מתוך לבושי הקדר, ולכן היא מתחילה להימצא בעולם.

האמת היא, שהמחשבה שהאריז"ל בא לבטל מצוה מן התורה היא ממש כסילות, וראיתי כמה אנשים הנחשבים ת"ח גדולים בדורנו שכתבו בספריהם ממש דברים תמוהים, ואמרו שם שמי שמניח היום תכלת מזלזל במנהג אבותיו, ועוד אמרו, שגם אם יוכח בוודאות שהתכלת שנמצאה בימינו היא התכלת האמיתית, בכל זאת אין להטיל אותה בציצית, היות שהאריז"ל טען שאין בחינת תכלת היום. ומחילה מכבוד תורתם, אך הם ממש דברי הבל ושטות, שהרי אין כח לאף אדם בעולם הזה, אפילו לא אדם גדול כמו האריז"ל, לבטל מצווה מן התורה, וגם אם היה האריז"ל נביא, אסור היה לנו לשמוע לו אם היה בא לבטל איזו מצווה מן התורה (אלא בהוראת

ולכן באותו הזמן שהנר של הסט"א דולק, מראה את עצמה השכינה בבחינת אות ד', ר"ל שהיא דלה ועניה בלי כח לפעול בעולם, והיינו שמה שהשכינה היא בחינת אות ה' אחרונה דשם יהו"ה ב"ה, שהם כנגד ה' אותיות אלהי"ם, הנה כל זה הוא בזמן שהיא מראה את כוחה למטה בתחתונים, והיא בחינת גוון תכלת הקשור ומאוחד עם הגוון הלבן, ויחודם יחד הוא סוד יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, והוא כמו שהיה בזמן בית המקדש, שאז מלכות ה' היתה גלויה

שעה), מחמת שכל מצוות התורה עומדות וקיימות לעד, ואחד מעיקרי הדת הוא שהתורה הזו לא תשתנה לעולם. וכל מצווה ומצווה יש לה את התנאים שלה – האם ניתן לקיימה או לא, וכל התנאים והחוקים של כל מצווה ומצווה צריכים להתקיים רק באופן עשיית המצווה בעולם הזה – עולם העשייה בלבד, ואם מתקיימים כל תנאי המצווה מצווה על האדם לקיים אותה, ואם חסר אחד מתנאי המצווה המעכב את עשיית המצווה – פטור האדם מלקיימה. אך כל זה הוא רק בתנאים השייכים לעולם הזה, ואין להתחשב כלל באורות עליונים ושורשי המצווה בעולמות עליונים, כי המצוות ניתנו לנו לקיימן בעולם הזה ולא בעולם האצילות או בעולם הבריאה, כי חיוב המצוות חל כאן בעולם הזה, וכל הלימוד של שורש המצווה בתורת הסוד הוא רק כדי להבין את טעמי המצוות, ולא כדי לבטל ולגרוע אחת מן המצוות. ומה עוד, שאם התקיימו כל תנאי המצווה בעולם הזה – מוכח הוא שגם למעלה בשורש התקיימו כל התנאים שם, שהרי אין לך ענף בלי שורש, וכל ענף מוכיח על שורשו שנמשך ממנו. ולכן אם יש ענף – מוכח שיש גם שורש.

והארכתי קצת, משום שראיתי הרבה בדורנו שמשתבשים בעניין זה, מחמת שראו שגם כמה ת"ח תומכים בדעה המשובשת הזו, והיא טעות גמורה ובעיה גדולה שצריך לצעוק עליה. כי אם יבוא אדם ויאמר שהתכלת שמצאו כיום היא זיוף, ואין זהו התכלת האמיתי, אין בזה בעיה כ"כ גדולה, כי בדעת זו לא משבש את התורה, ואולי הוא אפילו צודק בדבריו, וגם אם הוא טעה – גרם בזה לביטול מצות עשה בשוגג. אך ההבנה שמחמת חסרון אורות עליונים אין לנו מצווה אע"פ שמתקיימים כל תנאי המצווה, היא שיבוש גדול מאוד, כי היא ביטול חלק מתורתנו הקדושה, כל שכן שנאמרים דברים אלו ע"י מי שנחשב בדור כת"ח. ומה היה קורה אם הארזי"ל היה אומר שאין לנו כיום את האור של התפילין בשורשם, האם היו מבטלים את מצוות תפילין? ! ולכן כל אדם שאוהב את ה' יתברך ואת מצוותיו, צריך לבדוק בעצמו את התכלת שנמצאה בימינו (ולא לסמוך על מה שאומרים אחרים), ולראות – האם מתקיימים בה כל תנאי המצווה או לא, ואם כן אז צריך הוא וחייב הוא לקיימה, אפילו אם היא מצווה יקרה בדמים, שכל מצוות עשה צריך האדם לבזבז עד חומש. ולעניות דעתי אפילו אם יש ספק בדבר, ירא שמים צריך לקיימה, כי אין בזה הפסד אם אין זהו התכלת האמיתי, אלא רק הפסד ממון בלבד, וכבר אמרו חז"ל במנחות "גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת", ומשמע שגם באי קיום התכלת יש עונש אם אפשר לקיימו, ובמיוחד בעידן דריתחא דענשינן אעשה (כמו שכתוב במנחות מא, א), ולכן עדיף הפסד ממון בעולם הזה מאשר ספק עונש משמיא בעידן דריתחא.

לעולם, אך בזמן הגלות שנפרדה השכינה מבעלה, אז האות ה' נהפכת לאות דל"ת – סוד דלות ועניות.

וכן במשך כל זמן הגלות, כל הגילוי של מלכות ה' בעולם תלוי במעשים של ישראל, כי ככל שעם ישראל עושים יותר מעשים טובים ומעלים יותר חומר בעירה אל הנר של השכינה – כך יש לה יותר כח להתחבר עם בעלה ולהאיר את אור הקדושה בעולם, ואז יש שלום ושלוח בעולם. אך ככל שהשכינה חסרה מעבודת התחתונים, וככל שהמעשים של ישראל הם נגד רצון ה', אז השכינה נפרדת יותר ויותר מבעלה, ואז האור שלה הולך ונחשך ונהפך מאות ה' לאות ד', וכן מתכלת לשחור; היינו במקום אור המאיר לכולם את התכלית העיקרית של העולם, מתגלה אור חשוך וקודר המסתיר את התכלית, ולכן נחשבת מלכות ה' באותו הזמן לאות ה' שנהפכה לאות ד'.³

ולסיום, נביא כאן את דברי ר' נתן שפירא בספר 'מצת שימורים' שער הציצית, וזו לשונו שם:

תכלת גימ' שנא"ת חנ"ם, כי מי שזהיר בתכלת הוא מכפר על שנאת חנם, ובלבד שישוב בתשובה על שנאת חנם שהיה לו מקודם, ולא ישוב עוד לכסלה, אזי התכלת מכפר עליו. והנה ידוע מה שאמרו רז"ל שלא נחרב הבית אלא בשביל שנאת חנם, ולכן קודם לכן, שלא היה שנאת חנם ביניהם נתגלה החלזון ובו היו צובעים התכלת. וע"י הכח של מצות תכל"ת היו ישראל גוברים על כל אומה ולשון שבעולם כנזכר, כי התכלת הוא מכלה הכל שהוא דין קדוש ונורא שממית החיצונים, אבל אח"כ שהיה בין ישראל עין של שנאת חנם שהוא במספר תכלת שיש לו תמיד שנאה עם החיצונים הנקראים 'חנם' כנודע, והם פגמו בו, תכף התחיל להסתלק אותה הארה של תכלת למעלה. וזה העון גרם לישראל שהאומות גברו עליהם ועשו בהם כרצונם, כי נסתלק מהם הכלי זיין של ישראל שהוא התכלת הנקרא חרב

³ וכמו שמבואר עניין זה בווה"ק פרשת בראשית דף נ', עיי"ש.

קדישא 'חרב נוקמת נקם ברית', וכל הזהיר במצות ציצית בזמן הזה, שאעפ"י שאין לנו תכלת, עם כל זה בחינת תכלת של מעלה מתגלה בתוך אלו הציצית לבנים כנז"ל, אזי הוא זוכה שמשפיעים עליו הארת של תכלת של מעלה שהוא כלי זיין, ובזה יש לו כח להכניע היצר הרע, כמו שאמר רז"ל בפ' התכלת באותו המעשה של הזונה וכו'.

ועוד רמז אחר בסוד 'תכלת' שאמרה עליו התורה 'וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יהו"ה'. 'אותו' ולא 'אותם', שאם עשיתם כן כאלו אתה רואה כסא הכבוד שהוא דומה לתכלת. וזה סוד 'שויתי יהו"ה לנגדי' גימטריא תכל"ת, שתמיד צריך שיהיה לנגד עיניו, ושעל ידי הסתכלות וראיה בציציות זוכה לראות תמיד פני שכינה לנגדו.